

KATARÍNA
KOVAČECHOVÁ

artis
omnis

KEĎ ZVONIA ZVONY
NAD KRAJINOU

KEĎ ZVONIA ZVONY
NAD KRAJINOU

Na prebale sú použité fotografie z archívu Radošinského naivného divadla, Jaroslava Zahradníka, Pavla Socháňa a Kataríny Kovačehovej.

Prostredníctvom uvedených QR kódov si môžete vypočuť relácie z archívu Slovenského rozhlasu súvisiace s danými kapitolami knihy.

© Katarína Kovačehová 2024
Cover & Layout © Jana Kollárová 2024
Slovak Edition © Artis Omnis 2024

ISBN 978-80-8201-269-2

KATARÍNA KOVAČECHOVÁ

**KEĎ ZVONIA ZVONY
NAD KRAJINOU**

artis
omnis

S rodičmi. Foto: Archív autorky.

V živote som stretla veľa vzácných ľudí. V prvom rade tých, ktorým ďakujem za to, že som tu. Mojich rodičov a starých rodičov. Všetci boli, rodičia aj dodnes sú, pre mňa obrovskou inšpiráciou ako žiť a byť vnímavým, citlivým a ohľaduplným človekom. V tom mojom rozhlasovom živote som stretla tiež veľa múdrych a láskavých ľudí, ktorí ma obohatili a vďaka nim som, verím, odovzdala ich posolstvá aj poslucháčom.

Vyrástla som pri rádiu

„Nemožno mi tá nelúbiť,“ napísal Andrej Sládkovič svojej Maríne. Ja tieto slová použijem ako vyznanie svojej práci rozhlasovej redaktorky.

Ako dieťa som denne počúvala Slovenský rozhlas. S ním sme s rodičmi vstávali, pri ňom sme raňajkovali, keď sme s bratom odchádzali najskôr do škôlky, do školy a potom na gymnáziá. Napokon sme po vysokej škole obaja s bratom zakotvili v Slovenskom rozhlase, v jeho banskobystrickom štúdiu.

Milovala som rozhlasové rozprávky, banskobystrický *Sobotník*, košický *Maratón* a aj nedelňný rodinný rozhlasový seriál *Čo nového, Bielikovci?* Rádio som si večer tajne brávala do postele a pod perinou som počúvala večerné rozhlasové hry. Nikdy som si však nemyslela, že raz budem súčasťou fenoménu menom rozhlas.

Z Dolného Hričova, kde som vyrástla, som po gymnaziálnych časoch v Žiline zakotvila na Pedagogickej fakulte v Banskej Bystrici. Keďže moji rodičia boli učitelia, rozhodla som sa ísť v ich šlapajach. Na pár rokov strávených za katedrou mám krásne spomienky, no napokon ma osud v roku 2003 zavial do Slovenského rozhlasu. Začínala som najskôr v oblasti reklamy vo vtedajšej Prvej slovenskej mediálnej agentúre (PSMA) a kanceláriu som mala v budove banskobystrického rozhlasu na ulici Profesora Sáru.

Po troch rokoch v PSMA som dostala ponuku nastúpiť na pozíciu moderátorky-redaktorky v redakcii publicistiky. Bola to pre mňa obrovská výzva, no ani na chvíľu som nezaváhala. Vedela som, že keď ponuku prijmem, ocitnem sa vo veľmi žičlivom prostredí. S tímom redaktorov, moderátorov, technikov a ostatných pracovníkov vtedajšieho Rádia Regina Banská Bystrica som sa totiž už osobne poznala a vedela som, že sú to ľudia s veľkým srdcom, o ktorých sa budem môcť v začiatkoch oprieť.

Po rokoch redaktorskej práce s mikrofónom som sa rozhodla dať na papier spomienky na ľudí, ktorí môj život vďaka rádiu obohatili. Verím, že teraz rovnako obohatia aj čitateľov mojich rozhlasových spomienok. Nazbieralo sa ich veľa a do tejto knihy vyberiem niektoré z nich. Prajem príjemné počúvanie... pardon, čítanie.

Prvá skúsenosť s mikrofónom a prvý veľký zážitok

Bolo to na jar v roku 2007, keď som prijala ponuku stať sa rozhlasovou redaktorkou a moderátorkou. Dostala som nahrávacie zariadenie a vtedajší tímlíder Miroslav Debnár mi oznámil, že na druhý deň po nástupe do rozhlasu pôjdem hneď do terénu. Bol začiatok apríla, pár dní pred Veľkou nocou a mojou úlohou bolo nahráť anketu k Veľkému piatku s otázkou: „Kedy ste v živote pocítili najväčšiu bolesť?“

S anketou u nás vtedy spravidla začínal každý nováčik. Cieľom bolo odskúšať si nahrávanie, ale aj oslovovanie náhodných respondentov. Ankety

a oslovovanie ľudí v uliciach nemá nikto z nás redaktorov rád. Je to náročné, lebo ľudia sa ponáhľajú a väčšinou neznámy človek povie: „Ďakujem, nemám čas, ponáhlam sa...“ Mňa „pribalili“ do služobného auta ku kolegyni Janke Grajciarovej, ktorá mala dohodnuté nahrávanie k inej téme v Základnej škole v Dudinciach. Vyložili ma v kúpeľnom areáli, čo bolo fajn, pretože kúpeľní hostia majú dostatok voľného času, nikam sa neponáhľajú, a teda boli ústretoví k mojim otázkam. Nahrála som odpovede asi siedmich ľudí a bola som spokojná. Na anketu to stačí. Zbalila som mikrofón aj nahrávacie zariadenie a vybrala som sa hľadať dudinskú základnú školu, kde ma už čakala Janka. Ako som kráčala po chodníku, zrazu som spozornela. Oproti mne šla staršia dáma. Dodnes neviem, čo sa vtedy stalo medzi zemou a nebom, ale stalo sa. Niečo ma prinútilo vytiahnuť z tašky všetko, čo som tam predtým zbalila. Vedela som, že túto ženu ešte musím osloviť: „Dobrý deň, ja som zo Slovenského rozhlasu. Prepáčte, môžem sa vás na niečo opýtať? Kedy ste v živote pocítili najväčšiu bolesť?“

Tá milá dáma sa zastavila, na chvíľu sa zamyslela a odpovedala: „Najväčšiu bolesť...? To ste oslovili tú pravú. Bolo to pred siedmimi rokmi, keď mi zomrel syn. Jarko Filip...“

Okamih, pri ktorom som na pár sekúnd skamenela... Ešte sme sa potom niekoľko minút rozprávali. Dozvedela som sa, že pani býva neďaleko Dudiniec a práve prišla do mesta na nákup.

Anketu sme odvysielali na Veľký piatok a ja som sa mohla vrhnúť do bežnej práce redaktorky a moderátorky. Na moje prvé nahrávanie a na stretnutie s mamou Jara Filipa som nikdy nezabudla.

SPOMIENKA PRVÁ

Emília Filipová

Od môjho nečakaného prvého stretnutia s pani Filipovou prešlo desať rokov.

Bol rok 2017. Práve sme sa učili používať sociálne siete a zrazu som tam úplnou náhodou našla poetku Emíliu Filipovú. Zovrelo mi srdce. Nezapochybovala som o tom, že je to *ona*. Dáma, s ktorou som sa pred časom rozprávala v Dudinciach. Pani Milka mala vtedy osemdesiattri. Hneď som jej napísala a ona mi odpovedala:

„Milá pani redaktorka, chvíľu mi to trvalo, ale spomenula som si na Vás. Mne už okrem Jarka zomrel aj manžel a aj druhý syn. Mám už len dcéru a posledného syna, s ktorým teraz žijem. Už nebývam v Hontianskych Moravciach, ale v dedinke Svätý Peter pri Komárne. Po maďarsky neviem, no moji dvaja synovia sa tak rozhodli a ja som teda prišla s nimi žiť sem. Opustila som priateľov a tu vlastne nikoho nepoznám. Ale viete, som mama. Musela som im pomôcť. Oni si tu kúpili taký starý domček, a tak teraz žijem tu. Nuž, ja som spokojná všade, len za tým mojím Hontom občas vyroním slzu. Ale aj za Rajeckou dolinou.“

S pani Milkou sme sa dohodli, že za ňou do Svätého Petra pricestujem a urobíme spolu rozhovor do rozhlasu. Dohodli sme si termín stretnutia, no pár dní pred ním som sa s ňou nevedelea spojiť cez sociálnu sieť a telefónne čísla sme si nevymenili. Telefonovala som teda na tamojší obecný úrad, aby som zistila jej presnú adresu. Keď som sa na ňu spýtala a vysvetlila som, koho hľadám, pani na obecnom úrade bola veľmi prekvapená: „Filipova mama žije u nás?“ Nuž, niekedy ani nevieme, akí vzácní ľudia bývajú v našej bezprostrednej blízkosti.

Po rokoch sme sa teda s pani Milkou opäť stretli.

„Viete, môj Jarko bol od mala veľmi talentovaný, no vždy bol taký svojšský. Začal študovať na bratislavskom konzervatóriu a jedného dňa mi zo školy zavolali, že takto to ďalej nepôjde. On sa totiž stále túlal s tým Dežom Ursínym, jeden deň bol v škole na jednotku a druhý na pätku. ‚My už ho tu, pani Filipová, žiaľ, nemôžeme držať,‘ znel verdikt vedenia školy.

Ja som sa vtedy zaťala a manželovi som povedala: ‚Musíme ísť bývať niekam k Žiline, tam je tiež konzervatórium, Jarko tú školu musí dokončiť.‘ Môj muž chvíľu protestoval, ale napokon sme sa všetci šiesti, teda my dvaja a naše štyri deti, presťahovali do Malej Čiernej pri Rajci. Zobrali sme si kla-

vír a šaty a zo dňa na deň sme odišli do pre nás nepoznaného kraja. Ja som tam nastúpila ako učiteľka a manžel ako riaditeľ v Základnej škole v Rajci.“

Milan Lasica o pani Milke napísal: „Básne o živote, krásach okolo nás, prírode, láske... Emília Filipová, mama Jara Filipa, píše poéziu celý život, no svojho knižného debutu sa dočkala až vo veku takmer 90 rokov. Jablko v tomto prípade nepadlo ďaleko od stromu, je úplne jasné, po kom Jaro Filip zdedil talent. Jej básne sú veľmi kvalitná poézia. Oceňujem, že je zrozumiteľná pri všetkej svojej poetickosti a lyrickosti. Nie sú to len nahromadené metafory, ako to často býva. Je to poézia, ktorú si chce človek prečítať aj druhý raz.“

Zo stretnutia s pani Milkou v obci Svätý Peter vznikla relácia *Portréty*. Drahá pani Milka, ďakujem za toto stretnutie. Aj za to moje prvé rozhlasové.

Keď som začala písať tieto spomienky, mala som sen, že ak raz kniha uzrie svetlo sveta, tak ju do života uvedie práve *ona*. Pani Milka Filipová mi však tento sen už nespĺní. Zomrela 8. 7. 2024 vo veku 95 rokov práve v čase, keď som už dopisovala posledné riadky.

S Emíliou Filipovou v obci Svätý Peter. Foto: Archív autorky.

SPOMIENKA DRUHÁ

Milan Križo

10

Niekedy si pripadám naozaj ako „rozhlasom posadnutá“. A niekedy ma tak asi vnímajú aj moji kolegovia. Ide najmä o reláciu *Zvony nad krajinou*, ktorú vysielame, odkedy som prišla do rozhlasu. Je to hodinová relácia o slovenských obciach. O ich histórii, súčasnosti, prírode, zaujímavých ľuďoch... Priznávam sa, že bola a je mojou srdcovou záležitosťou. Dnes pripravujem túto reláciu v tandeme s Gabikou Tomajkovou, predtým s Jankou Grajciarovou. Dve z relácií – v Malej Lehote a Muránskej Hute – som nahrávala aj s televíznou redaktorkou Jankou Mesiarikovou, ktorá si na chvíľu tiež užila tú našu krásnu rozhlasovú prácu.

Po Turčianskej Štiavničke, Šumiaci, Hybiach a Ponikách sme sa vybrali s mikrofónmi zmapovať rázovitú podpoliansku obec Hrochoť. Kto iný by nás mal sprevádzať Hrochoťou, ak nie profesor Milan Križo, vysokoškolský pedagóg na Technickej univerzite vo Zvolene, nestor podpolianskeho folklóru, spevák ľudových piesní a rodák z tejto obce. Dohodla som sa s ním, že ho vyzdvihnem vo Zvolene, kde vtedy žil, a že strávime celý deň v jeho rodnej Hrochoti. Jeho manželka nás dvoch v deň nahrávania odprevádzala so slovami: „Milan je po operácii, dajte na neho pozor, pani redaktorka... Ak mu bude zle, dovezte ho hneď domov.“ Zlakla som sa a celý čas som ho spoza volantu sledovala, či je v poriadku. Veru, bála som sa o neho.

V Hrochoti nás na obecnom úrade prijala vtedajšia starostka Anna Čerhýňová.

Bol to skutočne nezabudnuteľný deň. Zastavili sme sa na lesnej správe Kyslinky, kde ho vítali všetci lesníci. Najmä jeho žiaci z vysokej školy. Pobudli sme spolu pri Bátovskom balvane aj pri Hrochotskom mlyne, kde, ako mi povedal, vážnili Andreja Sládkoviča, a tam mi aj z plného hrdla zaspieval baladu o hrochotskej mlynárke. Zastavili sme sa potom u jeho kamaráta, tiež speváka hrochotských ľudových piesní Martina Škamlu-Srniacička a nakoniec sme zakotvili nad Hrochoťou medzi ovcami na salaši Janka Seleckého-Čajdesa, kde nás pohostili dobrým ovčím syrom. Tu sa po mnohých rokoch pán profesor opäť stretol s Jankovou svokrou, svojou kamarátkou z detstva. Janko Čajdes priniesol z koliby dve fujary a... na ten koncert nikdy nezabudnem.

Pána profesora som domov priviezla sviežeho a usmiateho, Janko Selecký mu nabalil syr, bryndzu a žinčicu, a keď som mu tieto dary z rodnej

Hrochote vyniesla k dverám bytu, s malou dušičkou som čakala na reakciu jeho manželky. A veruže aj prišla. Bolo to také láskavé vyhrešenie.

Mimochodom, viete, čo je to Križov Bermudský trojuholník? Pán profesor mi vysvetlil, že ten trojuholník je rovnostranný, všetky jeho strany majú dvadsať kilometrov a jeho vrcholmi sú Hrochot, Zvolen a Banská Bystrica.

„Precestoval som kus sveta, ale tento môj ‚bermudský trojuholník‘ mi je osudný a ja som zaň rád. Nikdy by som nevedel a nechcel žiť inde, len v ňom,“ týmito slovami sa so mnou vtedy pán profesor rozlúčil.

Profesor Milan Križo nás navždy opustil pár dní po napísaní tejto mojej spomienky. Desiateho augusta 2021 som mu ešte cez rozhlasový éter gratulovala k deväťdesiatym tretím narodeninám. O tri dni nato folklórnym a lesníckym svetom otriasla správa o jeho smrti. Zanechal po sebe veľkú stopu a ten, kto ho mal česť spoznať tak ako ja, na tohto múdreho a krásneho človeka nikdy nezabudne.

S profesorom Milanom Križom v Hrochoti Foto: Jaroslav Zahradník.

SPOMIENKA TRETIA

Katarína Kolníková

12

Vrátim sa teraz v myšlienkach späť do roku 2004, keď som síce pracovala v banskobystrickom rozhlase, ale ešte nie ako redaktorka a moderátorka. Zabezpečovala som reklamu pre Rádio Regina. Naším mediálnym partnerom boli vtedy, okrem iných, aj Kúpele Dudince. Keď tam na liečenie zavítala niektorá známa osobnosť, zavolali mi a ja som prišla urobiť reklamný rozhovor. Takto som sa mohla stretnúť s noblesným Michalom Slivkom, jeho manželkou Majou Velšicovou, Soňou Valentovou, Františkom Kovárom a jeho manželkou aj s Viliamom Polónym, ktorý mal neďaleko Dudiniec svoj vinohrad, a viacerými ďalšími.

Raz mi z Dudiniec zavolali, že budú mať od pondelka na liečení pani Katku Kolníkovú, či s ňou nechcem urobiť rozhovor. Kto by si nechal ujsť takú príležitosť? S radosťou som ponuku prijala.

S pani Kolníkovou sme rozhovor nahrali. Krásny zážitok. No a potom som dostala nápad:

„Pani Katka, dokedy budete v Dudinciach? Rádio Regina bude mať totiž o týždeň svoj tradičný Rozhlasový dvor na Hontianskej paráde v Hrušove. Dudince sú blízko, čo keby ste tam prišli ako náš hosť? Môžem zavolať nášmu riaditeľovi?“

Pani Katka sa usmiala a spýtala sa ma (na to nikdy nezabudnem): „A on ma pozná?“ Vyťukala som telefónne číslo vtedajšieho riaditeľa banskobystrického štúdia SRO Juraja Dubovca a o chvíľu som sa už len usmievala i tešila... Nuž, niekedy sa dejú pekné veci pred našimi očami samy od seba, a niekedy sa začnú diať, keď im v tom trochu pomôžeme.

Nastal deň „D“. Rozhlasový dvor na Hontianskej paráde v Hrušove.

Ono to vyzerá veľmi jednoducho, ale dajú mi za pravdu organizátori takýchto podujatí a konkrétne aj Hontianskej parády, že príprava je veľmi náročná. Okrem bohatého programu v amfiteátri sa v celej obci prezentovali výrobcovia a remeselníci zo širokého regiónu. Najmä však z Hontu. Za prípravou a realizáciou podujatia sa ukrýva veľmi veľa času a mnoho práce. My sme do nášho Rozhlasového dvora vyrazili v sobotu ráno už o pol piatej. Naši technici tam boli už v piatok večer, aby stihli všetko po-

zapájať. Technický štáb spal v spacákoch v schátranom, roky neobývanom domčeku, ktorý každý rok dala obec k dispozícii banskobystrickému rozhlasu.

V sobotu ráno som sa najskôr vybrala do Dudiniec. Pani Kolníková ma čakala na lavičke pred kúpeľným domom, sadla si ku mne do auta a vyrazili sme. Pani Katku som doviezla, chvalabohu, včas. Potom sa jej už ujali moderátori Miro Debnár a Marcela Čížová. Všetko dopadlo na jednotku a pani Katka sa prihovorila naživo z Hontianskej parády v Hrušove celému Slovensku.

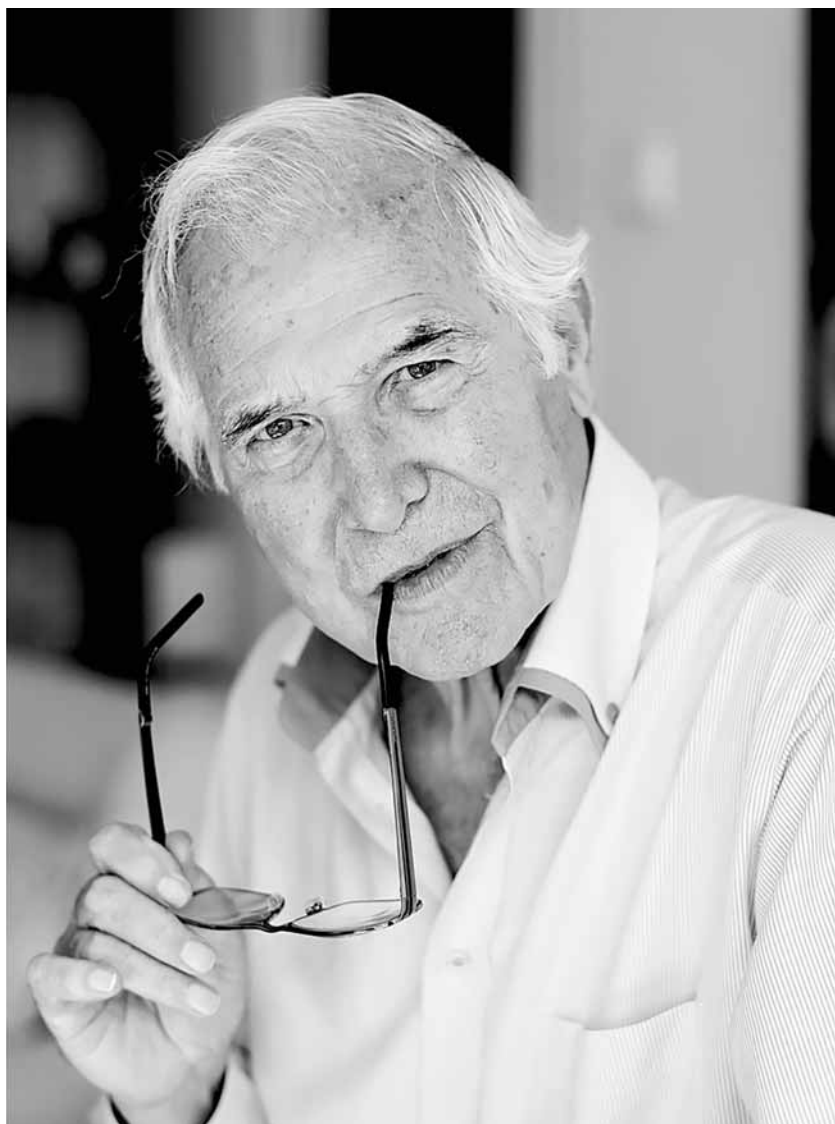
Priamy prenos z Rozhlasového dvora sa skončil, no program v ňom pokračoval. Návštevníci – naši poslucháči – sa z nás tešili ďalej a my sme sa tešili z nich. Každý, kto k nám prišiel, si mohol rozkázať aj pesničku. Primáš Mirko Kapec a jeho muzikanti už odpadávali od únavy a horúčavy. Jeden z muzikantov dostal dokonca úpal, a pritom ich čakala ešte celá noc v stane nášho Rozhlasového dvora. (Dvaja z týchto muzikantov sú už v muzikantskom nebi...)

Cesta späť do Dudiniec bola tiež zaujímavá. S kolegom Jurajom Jediňákom sme pani Kolníkovú zaviezli späť do kúpeľov a pomohli jej hore schodmi do izby. Ani neviem ako, ale zrazu sme s Jurajom sedeli na zemi pri kresle, do ktorého sa ona usadila a rozprávala, rozprávala. Pre mňa a aj pre neho to bol nezabudnuteľný zážitok.

Pani Katka Kolníková, Dušanova mama, ako ju volal Stanislav Štepka, zomrela vo veku osemdesiatpäť rokov rok predtým, ako som dostala do ruky mikrofón... 29. mája 2006.

S Katarínou Kolníkovou v Hrušove. Archív autorky.

Juraj Sarvaš. Foto: Z rodinného albumu jeho dcéry Svetlany Hank Sarvašovej.

SPOMIENKA ŠTVRTÁ

Juraj Sarvaš

Moja štvrtá spomienka nadviaže na tú druhú. No keď sa teraz zamýšľam, tak i na tú prvú a aj na tretiu. Ono totiž všetky sú tak akosi vzájomne prepletené.

Teraz sa to pokúsim rozpliešť.

Juraj Sarvaš, môj blízky priateľ a dlhoročný sprievodca rozhlasovým životom, mi po tom, ako si vypočul reláciu *Portréty* s pani Milkou, povedal: „Poetka Emília Filipová, mama Jara Filipa... Božemôj, mama štyroch detí... Veľká mama a veľká bojovníčka. Počúval som to vaše rozprávanie z rádia, Katy. Aj moja mama bola totiž taká. Veľká mama... Milan Križo, kamarát môj, veď my sme boli ako bratia. Spoznali sme sa v stredoškolských časoch na meštianke v Banskej Bystrici. On Hrochoťan a ja Radvančan. Teraz spomeniem Aničku Jurkovičovú, to bola úžasná osobnosť nášho ochotníckeho divadla. Vlastne, bola to naša prvá herečka. No a Katka Kolníková – to bola jej veľká pokračovateľka. Navyše svoje deti vychovala sama, tak ako tá moja mama nás. Skutočne, cítim tam veľké prepojenie.“

Prvý raz som počula meno Juraj Sarvaš ešte ako dieťa. Medzi nami bol rozdiel tridsaťdeväť rokov. V detstve som ho obdivovala v televíznom seriáli *Rachotilkovia* a potom neskôr, keď som už vnímala v televízii aj iné relácie ako rozprávky, s obdivom som sa pozerala na množstvo inscenácií a filmov, v ktorých účinkoval. Medzi ne, samozrejme, patrila film *Štyridsaťštyri* z roku 1957 v réžii Pala Bielika, kde Juraj Sarvaš hral hlavnú postavu Viktora Kolibca. Na tie časy a okolnosti natáčania legendárneho slovenského filmu, kde bol jeho hereckým partnerom tiež skvelý Dušan Blaškovič, si Juraj Sarvaš zaspomínal, aj keď bol mojím hosťom v rozhlasovom štúdiu pri príležitosti svojich deväťdesiatych narodenín 14. 7. 2021.

V roku 1957 sa začalo krajové vysielanie Československého rozhlasu v Banskej Bystrici a Juraj Sarvaš bol jeho prvým hlasom. Už som spomínala, že sme si boli roky blízki, tak ako aj s celou jeho rodinou. Aké bolo naše prvé stretnutie? Opäť musím povedať, že bolo prepletené dobrými ľuďmi. Stalo sa to rok po tom, ako som do Hrušova viezla pani Katku Kolníkovú. Tentoraz som tam viezla Juraja Sarvaša. A nielen jeho.

Prišiel teda august a s ním aj Hontianska paráda a náš Rozhlasový dvor, z ktorého sa opäť vysielalo naživo.

„Katka, ráno v Bystrici na Zelenej ulici vyzdvihneš Juraja Sarvaša a na Sliachi Anku Šatanovú,“ tak znel pokyn od vtedajšieho tímládra Mira Debnára.

„Dobré ráno, pán Sarvaš,“ týmto pozdravom sa začalo moje prvé stretnutie s majstrom slova. Prisadol si ku mne do auta a vyrazili sme do Honutu. Podľa pokynov som sa ešte cestou zastavila na Sliachi, kde žila v tom čase Anka Šatanová, vysokoškolská profesorka a speváčka podpolianskych ľudových piesní. Bola to pre mňa dvojnásobná radosť. Stretnutie s Ankou Šatanovou bolo vtedy tiež moje prvé. Vychutnávala som si ten svoj „vzácnny náklad“. Cesta nám trvala asi hodinu a pol a ja som počas nej počúvala rozhovor dvoch krásnych a múdrych bytostí.

Šťastne sme docestovali do Hrušova a kým sa Anka obliekala do kroja, Juraj využil čas na prechádzku Hrušovom. Festival už bol od predchádzajúceho večera v plnom prúde, obec bola plná rôznych dvorov a tiež plná návštevníkov. Ja som Juraja sprevádzala. Rozprávali sme sa a pri ňom sa pristavovali mnohí, mne aj jemu neznámi ľudia. Už vtedy som si uvedomovala človečenstvo, ktoré z Juraja vyžarovalo. Poznáte to: keď niekoho vídavate na televíznej obrazovke, máte pocit, že je to zrejme, ako dnes hovoríme, celebrita s hviezdnyimi manierami. Juraj Sarvaš skutočne nebol celebrita v tomto slova zmysle. On bol osobnosť.

V roku 2009 dostal ocenenie z rúk prezidenta SR Ivana Gašparoviča – Pribinov kríž II. triedy za celoživotné dielo. Nahrála som s ním vtedy rozhlasovú reláciu *Pozvete nás ďalej?*. Niečo som nahrála u neho doma v jeho banskobystrickom byte, kde mi ukázal výhľady z balkóna. „Pozeraj, Katy, tam je Panský diel a tam je Baranec. Po týchto kopcoch som chodil už ako chlapec. Aj dnes tam chodím. To ma naplňa a nabíja energiou. Tu som jednoducho doma.“

Ďalšiu časť relácie som nahrála medzi jeho študentmi herectva na Akadémii umení, ktorú Juraj pomáhal zakladať. Odvtedy som s ním urobila niekoľko, myslím si, hodnotných relácií. Nie vďaka mne, ale vďaka nemu. Pripomeňme si niektoré z nich.

Banskobystrický Národný dom

V roku 2017 sme si pripomínali deväťdesiat rokov od polozenia základného kameňa Národného domu, polyfunkčnej budovy, vtedy jednej z prvých v novej Národnej ulici v historickom centre Banskej Bystrice. Architektom objektu bol rodák z neďalekej Slovenskej Lupče Emil Belluš. Súčasťou budovy boli okrem divadelnej sály aj kaviareň a hotel. Aj dnes je v Národnom dome hotel s kaviarňou a reštauráciou, no je najmä sídlom banskobystrickej Štátnej opery. Túto nádhernú budovu začali stavať štyri roky predtým, ako sa v neďalekej Radvani Juraj Sarvaš narodil. Aj on tam neskôr, ako študent bystrického gymnázia, chodieval na kávu po divadelných skúškach

v amatérskom mestskom divadelnom združení. Tak ako aj celá vtedajšia elita najmä kultúrneho života mesta pod Urpínom. Napadlo mi: „Čo si tak s Jurajom zaspomínať na tie dávne časy, na ľudí, ktorí sem chodili, a spomienky zaznamenať na mikrofón?“ Juraj Sarvaš s tým, samozrejme, súhlasil.

O niekoľko dní sme už sedeli v reštaurácii Národného domu a začínali nahrávať. Prišiel k nám čašník, starší pán, ktorého si pamätám ešte zo svojich vysokoškolských čias. V obleku a s motýlikom na krku sa uklonil a slušne nás privítal: „Dáma, pane, vitajte! Čo to bude?“ Noblesa bola na oboch stranách. Vďaka týmto dvom ľuďom som sa zrazu ocitla v nepoznanej minulosti.

Juraj sa usmial, žmurkol na mňa a povedal: „Poprosím vás, dvakrát bryndzové halušky.“ Čašník sa uklonil a odpovedal: „Samozrejme. Nech sa páči.“ Vychutnávala som si ich komunikáciu a vedela som, že ani jeden z nich ju nehral. Obaja boli skutočne plní noblesy. Takej, aká bola kedysi v Národnom dome prirodzená.

Juraj vždy dbal na svoje zdravie, a teda aj na zdravú stravu. Keď sme sa stretli niekde na obede, vždy si dával pozor, čo bude jesť. Roky mal totiž zdravotné problémy a ako mi hovoril: „Katy, ja vždy poslúcham doktorov. Keď som mal päť rokov, zrazilo ma v tej našej Radvani auto. Už mi dokonca aj zvonili tie naše radvanské zvony, no moja mama ma vzala na ruky a odniesla do nemocnice. Tam sa ma ujal doktor Daniel Petelen a on ma zachránil. O ňom by som tiež chcel hovoriť, lebo to bol človek, ktorý za-

Banskobystrický Národný dom na dobovej fotografii. Reprofoto: Archív Jána Baláža.

chránil život nielen mne, ale aj mnohým ďalším, najmä počas Slovenského národného povstania.“

Po chvíli pokračoval: „V Bystrici je veľa historických budov, ale keď postavili Národný dom, to bol pojem nielen pre Banskú Bystricu, ale aj pre široké okolie. Inžinier architekt Emil Belluš dostal túto objednávku a vybudoval jeden úžasný komplex. Jeho súčasťou bola predovšetkým divadelná budova, ktorá potom určovala celý kultúrno-spoločenský život Banskej Bystrice. A určuje ho aj dnes.“

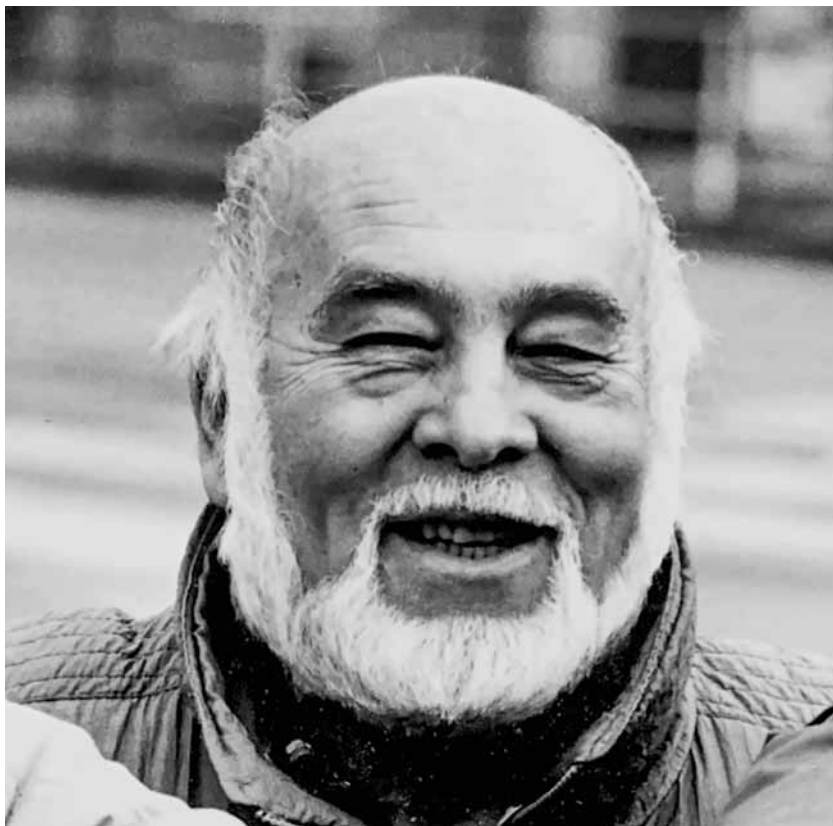
V júni 1927 bol položený základný kameň a vo februári 1930 bola budova otvorená veľkolepým predstavením *Sen noci svätajánskej*. Režiroval ho vtedy český režisér Lébl, lebo ovela skôr než budovu otvorili, založili v Banskej Bystrici divadelné združenie, ktoré stavalo na tunajších divadelných ochotníkoch. Architekt Belluš s nimi už pri projektovaní Národného domu spolupracoval. Naprojektoval ho tak, aby bola divadelná miestnosť viacúčelová. Všetky stoličky pre divákov boli položené na akomsi plató, ktoré sa v prípade potreby znížilo do podzemia a večer to bola sála pre ples, pretože všetky bystrické plesy (a bývali to veľké plesy) sa vtedy konali v Národnom dome. Emil Belluš naprojektoval aj malú sálu, v ktorej bývali a dodnes sa tam aj konajú komorné koncerty. Volá sa Bohéma klub a práve v tejto miestnosti si aj dnes môžu návštevníci pozrieť krásne vitráže, ktoré miestnosť osvetľujú z dvora Národného domu. Belluš naprojektoval aj balkóny a lôže v divadelnej časti tejto budovy. Skutočne je už deväťdesiat rokov od polozenia jeho základného kameňa. Som rád, že sa táto budova zachovala dodnes,“ dokončil svoje rozprávanie Juraj Sarvaš.

Medzitým nám pán čašník s bielym obrúskom preloženým cez predlaktie položil na stôl objednané jedlo. Muž, ktorého meno dodnes nepoznám, ale roky ho vnímam ako súčasť kaviarne Národného domu, sa uklonil a odišiel do „zákulisia“. Túto kaviareň od svojho otvorenia navštívilo mnoho osobností nášho kultúrneho života. A tento pán určite obsluhoval mnohé z nich. Možno aj operného speváka Ondreja Malachovského.

Ondrej Malachovský

Milovníci opery určite nezabudnú na nádherný bas Ondreja Malachovského. Sólista SND bol o dva roky starší od Juraja Sarvaša. Prvýkrát sa stretli už na strednej škole v Banskej Bystrici. Juraj pochádzal z Radvane a Ondrej z neďalekého Badína. Z jeho troch detí sa dvaja synovia Svätopluk (Sväto) a Martin vybrali v otcových šlapajach.

Zapla som nahrávacie zariadenie a Juraj začal spomínať: „Keď som sem, do tejto kaviarne chodil ako študent, vyzeralo to tu ináč. Boli tu také vysoké boxy a ja som sa v nich so svojimi spolužiakmi dokonca občas aj učil. Najmä pred maturitou, koncom štyridsiatych a začiatkom päťdesiatych rokov

Ondrej Malachovský. Foto: Z rodinného albumu jeho syna Sväta Malachovského.

minulého storočia. No a Ondrej, môj veľký priateľ, sem chodil tiež. Keď som potom odišiel študovať do Bratislavy na VŠMU, asi dva roky sme sa nevideli. Osud to však zariadil tak, že sme sa opäť stretli a ja som tak trochu prispel k tomu, že sa z neho nakoniec stal operný spevák, na čo som veľmi hrdý.

My, ako prví študenti herectva, sme po ukončení prvého ročníka vytvorili taký poetický program, s ktorým sme chodili po celom Slovensku. Vystupovali sme vždy v kultúrnych domoch miest a najmä dedín, z ktorých sme pochádzali. Bola medzi nami Eva Rysová, Zlatka Gillová, Anton Korenčí či speváčka Lubica Baricová. Tu u nás sme vystupovali v Banskej Bystrici, Ulanke, na Sliači a v Badíne. No a v tom Badíne som sa opäť stretol s Ondrejom Malachovským. Na javisku nám pripravoval osvetlenie. Radostne sme sa zvalili a on len tak medzi rečou poznamenal, že ho volajú, aby išiel študovať operný spev na bratislavské konzervatórium a spýtal sa ma, aký mám na to názor. Povedal som mu: ‚Ondrej, neváhaj a určite choď.‘ Mal krásny, hlboký, zamatový hlas. No a vidíte, skončil konzervatórium v Bratislave, hneď sa stal sólistom v Slovenskom národnom divadle a hostoval aj v Brne a Kolíne nad Rýnom. S Ondrejom sme potom zažili

vela krásnych chvíľ, pretože sme najmä v Bratislave robili spoločné programy. On bol aj herecky veľmi dobrý a pamätám si, že keď spieval poslednú áriu zo Suchoňovej opery Svätopluk, tak ju prežíval, že vždy plakal. No a túto áriu spieval aj na záver tých našich poetických programov, ktoré sme potom prinášali ľuďom po celom Slovensku. Nezabudnuteľný bol aj v interpretácii ľudových piesní. Nikdy nezabudnem na pieseň, ktorú spieval. *K horám, chlapci, k horám... k horám treba krpce a ku krpcom srdce...* Ondrej do spevu skutočne dával celé svoje srdce. Bohužiaľ, aj on už odišiel. V roku 2011. Mal som ho naozaj odmlada veľmi rád.“

Rozhlasovú reláciu o osobnostiach, ktoré v minulosti navštevovali banskobystričský Národný dom v spomienkach Juraja Sarvaša, som teda začala nahrávať pri bryndzových haluškách. Potom som sa ponorila do nášho rozhlasového archívu. Bolo až neuveriteľné, že som v ňom našla nielen spomínanú pieseň *K horám, chlapci, k horám*, ale aj spomienky operného speváka Ondreja Malachovského práve na Juraja a na svoje spevácke začiatky. Keď si potom Juraj vypočul hotovú reláciu, mal tak ako ja slzy v očiach.

Uvediem aspoň časť archívnej nahrávky a spomínanie Ondreja Malachovského z roku 1962.

„Tie moje začiatky boli veru veľmi veselé. Viazu sa na časy, keď moja neskoršia kolegyňa Ľubica Baricová s Milickou Zvarovou, Jurajom Sarvašom a Ľudom Marcingerom mali v mojom rodisku koncert a ja, ako Sarvašov kamarát zo strednej školy, som za ním zašiel po rady ohľadom mojich štúdií spevu v Bratislave. I keď predtým som tak trochu už fušoval do múzy. Slovo dalo slovo a ja som napísal žiadosť na konzervatórium a tiež do zboru opery Slovenského národného divadla. No a málo chýbalo, aby som sa nestal tenorom... Dostal som totiž z konzervatória nasledovnú odpoveď: ‚Ak uchádzač o štúdium vlastní hlas tenor, nech sa prihlási na dodatočné skúšky.‘ No a tak som teda odpovedal, že vlastným hlas tenor. Z platne som si odpočúval Blachutovho Dalibora, no a po večeroch sa popri jeho hlase vznášal nad naším Baďínom aj hlas rodiaceho sa budúceho tenora. Lenže potom pri skúškach zistili, že nie som tenor, ale bohužiaľ basisko. No a z divadla mi odpovedali, že do zboru prijímajú len ľudí, ktorí poznajú noty. Proste pohrdli mnou, a tak som tam nastúpil až po rokoch, po skončení konzervatória, ako sólista. Tak, predstavte si. Podarilo sa to...“

Andrej Plávka

Aj napriek veľkému vekovému rozdielu, ktorý bol medzi mnou a Jurajom, môžem povedať, že sme boli priatelia a často sme sa s mikrofónom i bez neho rozprávali nielen o jeho živote. Juraj sa narodil v roku 1931 a hoci mal už po deväťdesiatke, jeho pamäť bola čistá ako krištál.